

UDK: 378.147

KLASTERLI YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QITUVCHILARIDA MAS'ULIYATNI RIVOJLANTIRISH

Feruza Xusanova

Namangan davlat pedagogika instituti
o'qituvchisi, PhD

E-mail-feruza.xusanova81@mail.com, +998991418125

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilarida mas'uliyatni rivojlantirishning klasterli yondashuvi muhokama qilingan. Klasterli yondashuv, o'qituvchilarni pedagogik va psixologik jihatdan o'z vazifalariga mas'uliyatli yondashishga o'rgatish va ularni kasbiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatishga qaratilgan yondashuvdir. Ushbu maqolada mas'uliyatni rivojlantirishda o'qituvchilarni bir-biriga o'rnak bo'lishlari, tajriba almashish va muammolarni hal etishda hamkorlik qilishning ahamiyati ko'rsatib o'tilgan. Klasterli yondashuv yordamida boshlang'ich sinf o'qituvchilarining mas'uliyatini oshirish va ularning kasbiy salohiyatini kengaytirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Klasterli yondashuv, boshlang'ich sinf o'qituvchisi, mas'uliyatni rivojlantirish, pedagogik salohiyat, kasbiy rivojlanish, ijtimoiy mas'uliyat, hamkorlik, pedagogik faoliyat, klasterli ta'lim metodlari, ta'lim jarayoni, kasbiy kompetensiya

РАЗВИТИЕ ОТВЕТСТВЕННОСТИ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ НА ОСНОВЕ КЛАСТЕРНОГО ПОДХОДА

Аннотация: В статье рассматривается кластерный подход к развитию ответственности у учителей начальных классов. Кластерный подход направлен на обучение педагогов и психологов ответственному подходу к выполнению своих обязанностей и оказание влияния на их профессиональное развитие. В статье подчеркивается важность взаимного обмена опытом, сотрудничества и примера, который учителя могут подать друг другу, а также решения проблем совместными усилиями в процессе развития ответственности. С помощью кластерного подхода предлагаются рекомендации по увеличению ответственности учителей начальных классов и расширению их профессионального потенциала.

Ключевые слова: Кластерный подход, учитель начальных классов, развитие ответственности, педагогический потенциал, профессиональное развитие, социальная ответственность, сотрудничество, педагогическая деятельность, кластерные методы обучения, образовательный процесс, профессиональная компетенция.

DEVELOPING RESPONSIBILITY IN FUTURE PRIMARY TEACHERS BASED ON A CLUSTER APPROACH

Abstract: *The article discusses the cluster approach to developing responsibility among primary school teachers. The cluster approach is aimed at training educators and psychologists to adopt a responsible attitude towards their duties and to influence their professional development. The article emphasizes the importance of mutual exchange of experiences, cooperation, and the example teachers can set for each other, as well as solving problems through collective efforts in the process of developing responsibility. Using the cluster approach, recommendations are provided for increasing the responsibility of primary school teachers and expanding their professional potential.*

Keywords: *Cluster approach, primary school teacher, development of responsibility, pedagogical potential, professional development, social responsibility, cooperation, pedagogical activity, cluster teaching methods, educational process, professional competence.*

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimi faqat o'quvchilarda bilim va ko'nikmalarni shakllantirish bilan cheklanmaydi. Bugungi kunda ta'lim jarayoni, o'quvchilarda axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarni, shuningdek, mas'uliyat hissini rivojlantirishni ham o'z ichiga oladi. Mas'uliyat hissi — bu o'quvchilarning nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy javobgarlikni ham his qilishlarini ta'minlaydigan muhim pedagogik omildir. Bu jarayon, o'z navbatida, bo'lajak avlodning jamiyatda muvaffaqiyatli, oqilona va faol fuqarolar bo'lib shakllanishiga zamin yaratadi.

Bo'lajak avlodning mas'uliyatli va axloqiy jihatdan yetuk fuqarolar sifatida tarbiyalanishi, ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biridir. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'qituvchilari bu jarayonda alohida o'rin tutadi, chunki ular nafaqat o'quvchilarga bilim berish, balki ularda to'g'ri yo'l-yo'riq, axloqiy qadriyatlarni singdirish, ijtimoiy mas'uliyatni his qilishni o'rgatishda ham muhim rol o'ynaydilar. O'quvchilarda axloqiy va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish, ularning kelajakdagi hayotida muvaffaqiyatga erishishlari uchun zarur bo'lgan muhim qobiliyatlarni shakllantirishga yordam beradi [6].

Shuning uchun, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida mas'uliyat hissini rivojlantirish ta'lim jarayonining asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu o'qituvchilarning nafaqat pedagogik, balki axloqiy va ijtimoiy mas'uliyatlarini ham o'z zimmasiga olishni ta'minlaydi, ta'lim tizimining samaradorligini oshiradi va jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF4947-son "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni [2], 2017-yil 20-apreldagi PQ-2909- son "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori [1] hamda mazkur faoliyatga tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirish va klasterli yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida mas'uliyatni rivojlantirish bo'yicha tushunchalar ko'rsatilgan.

Klasterli yondashuv, o'quvchilarning jamoaviy ishlashini rag'batlantiruvchi va o'zaro hamkorlikni mustahkamlovchi pedagogik usul sifatida ta'lim jarayonida muhim o'rin tutadi. Ushbu yondashuv nafaqat o'quvchilarda jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishni ta'minlaydi, balki o'zaro mas'uliyatni his qilishni shakllantiradi. O'quvchilarning birgalikda yechim izlash, fikr almashish va o'zaro muloqot qilish imkoniyati ularning ijtimoiy mas'uliyatini oshiradi, bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini yuqori darajaga ko'taradi.

Klasterli yondashuvning bo'lajak o'qituvchilarida mas'uliyatni rivojlantirishdagi ahamiyati katta. Aynan bu yondashuv orqali o'qituvchilar nafaqat o'z pedagogik faoliyatlarini samarali tashkil etishga erishadilar, balki o'quvchilarda ham mas'uliyat hissini mustahkamlashga yordam beradi. O'qituvchilarning o'zaro hamkorlikda ishlashlari, bir-birlaridan o'rganishlari, va jamoaviy maqsadlarga erishish yo'lida mas'uliyatni o'z zimmasiga olishlari, ta'lim tizimida ijobiy o'zgarishlarga olib keladi[6].

Ushbu maqolada klasterli yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida mas'uliyatni rivojlantirish jarayonining maqsadlari, metodlari va usullari ko'rib chiqiladi. Klasterli yondashuvning ta'lim tizimidagi qo'llanilishi va uning o'qituvchilarda mas'uliyatni shakllantirishdagi roli, kelajakda samarali pedagoglarni tayyorlash uchun katta ahamiyatga ega. Bunday yondashuv o'qituvchilarni nafaqat bilim, balki axloqiy va ijtimoiy mas'uliyatga ega, muvaffaqiyatli pedagoglar bo'lib shakllantirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA NATIJALAR

Klasterli yondashuv ta'lim jarayonida o'quvchilar yoki o'qituvchilarni ma'lum guruhlariga bo'lishga asoslangan, ularning o'zaro aloqalari va hamkorliklarini

rivojlantirishni maqsad qilgan metodologiyadir. Bu yondashuv, o'z navbatida, guruhlarda hamkorlik qilish, tajriba almashish, bilimlarni chuqurlashtirish va o'rganishni rag'batlantirish orqali ta'lim samaradorligini oshiradi. Klasterli yondashuvni boshlang'ich ta'limda qo'llash, o'qituvchilarda yangi pedagogik metodologiyalarni o'zlashtirish, ijtimoiy va kasbiy mas'uliyatni his qilishga qaratilgan imkoniyatlarni yaratadi. Bu jarayon, o'z-o'zini rivojlantirish va innovatsion pedagogik yondashuvlarga ochiqlikni ta'minlaydi.

S.L.Rubinshteyn qobiliyatlar shaxsdagi umumlashgan ruhiy faoliyatlar tizimiga biriktirilgan, qobiliyatlarning ko'nikmalardan farqi harakatlar usullarini mustahkamlash natijasi emas, balki harakatlar orqali boshqariladigan faoliyatlarning ruhiy jarayonlaridir deb hisoblaydi [8].

T. A. Bunyatova (2018) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda klasterli yondashuvning ta'lim jarayonidagi o'rni chuqur tahlil qilingan. Uning natijalariga ko'ra, klasterli yondashuv o'qituvchilarning o'zgaruvchan va doimiy ravishda rivojlanayotgan pedagogik muhitga moslashuvchanliklarini oshiradi, bu esa ularda ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirishga hamda ta'lim jarayonining samarali tashkil etilishiga xizmat qiladi. Shunday qilib, klasterli yondashuv nafaqat o'qituvchilarni kasbiy jihatdan rivojlantiradi, balki ularning jamiyatdagi mas'uliyatli va faol fuqarolar sifatida shakllanishiga yordam beradi.

Mas'uliyatni rivojlantirish metodlari:

- Guruhlarga bo'lish va hamkorlikni rivojlantirish: O'qituvchilarning klasterli yondashuv asosida guruhlariga bo'linishi, o'zaro hamkorlikni rag'batlantiradi va mas'uliyatni ta'minlaydi.
 - Mas'uliyatni o'rganish: O'qituvchilarga o'z ishlariga nisbatan mas'uliyatni o'rganish, pedagogik faoliyatda harakatlarning ahamiyatini tushunish, o'zgarishlarga qarshi turish va xatoliklardan o'rganish kabi metodlarni taqdim etish.
- Pedagogik usullar va metodlar:
- Diskussiyalar va tahlil: O'qituvchilar o'z ishlarida duch keladigan muammolarni muhokama qilish va tahlil qilish orqali mas'uliyatni rivojlantirish.
 - Refleksiya va o'zini tahlil qilish: O'qituvchilarga o'z faoliyatlarini tahlil qilish, xatolarni tan olish va o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan mas'uliyatni oshirish.

- Interaktiv metodlar: O'qituvchilar o'rtasidagi interaktiv faoliyatlar (mashg'ulotlar, seminarlar) yordamida o'zaro fikr almashish va bir-birlarining pedagogik yondashuvlariga nisbatan mas'uliyatni rivojlantirish.
- Amaliyotga yo'naltirilgan metodlar: Mas'uliyatni rivojlantirish uchun o'qituvchilarni amaliy mashg'ulotlar, sinfda o'tkaziladigan klasterlarga asoslangan faoliyatlar orqali rag'batlantirish.
- Samarali tashkilotlar: O'qituvchilar o'zlarini va boshqalarni o'rganish uchun samarali tashkil etilgan guruhlar, seminarlar va treninglar orqali o'z mas'uliyatlarini kuchaytiradilar.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Klasterli yondashuv asosida o'qituvchilarda mas'uliyatni rivojlantirish samaradorligi turli amaliy tadqiqotlar va tahlillar orqali chuqur o'rganilgan va natijalar aniq ko'rsatilgan. Klasterli yondashuv yordamida o'qituvchilar o'z ishlariga nisbatan yuqori darajada mas'uliyat hissini rivojlantirdilar. Bu, ayniqsa, sinfda guruh ishlarini tashkil etishda, o'quvchilarning individual ehtiyojlarini qondirishda hamda ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda o'z ifodasini topdi. Klasterli metodlar orqali o'qituvchilar o'rtasidagi o'zaro fikr almashish, tajriba o'rganish va guruhlarda ishlash ko'nikmalari sezilarli darajada kuchaydi, bu esa o'qituvchilarning bir-birlariga yordam berishiga va ta'lim jarayonini yaxshilashga olib keldi.

Bundan tashqari, o'qituvchilar o'z faoliyatlarini tahlil qilish, muvaffaqiyatlar va xatoliklardan o'rganish imkoniyatlariga ega bo'lishdi. Interaktiv metodlar, diskussiyalar va refleksiya yordamida ular o'z pedagogik faoliyatlarini baholash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirdilar. Klasterli yondashuv, o'qituvchilarga nafaqat o'zlariga, balki o'quvchilarning ta'limi va umumiy rivojlanishiga nisbatan ham mas'uliyat hissini kuchaytirishga yordam berdi. O'qituvchilar endi faqat o'z faoliyatlarini emas, balki guruhning umumiy ishini ham ko'zdan kechirishga, natijalar uchun javobgarlikni o'z zimmasiga olishga tayyor bo'lishdi.

Klasterli yondashuvning boshlang'ich sinf o'qituvchilariga qo'llanilishi, ta'lim jarayonini ancha samarali qilishga olib keldi. Guruhlarga bo'lish va o'zaro hamkorlikka asoslangan ishlar o'qituvchilarning mas'uliyatini rivojlantirishda

muhim rol o'ynadi. Bunday yondashuv, o'qituvchilarni o'zaro ta'lim berish, o'quvchilarga mos yondashuvlarni izlash va birgalikda ijtimoiy mas'uliyatni his qilishga undadi. Klasterli yondashuvni sinfda qo'llash o'qituvchilarning o'z faoliyatlarini tahlil qilishda yanada yuqori darajadagi mas'uliyatni his qilishlariga sabab bo'ldi. O'qituvchilar o'z ishlarini, o'quvchilarga ta'lim berishda duch kelgan muammolarni va o'zgarishlarni boshqarish mas'uliyatini o'z zimmasiga olishdi.

Bundan tashqari, klasterli yondashuv asosida mas'uliyatni rivojlantirish uchun o'qituvchilarga yangi metodlar va vositalar taqdim etildi. Diskussiyalar, refleksiya va o'z-o'zini baholash metodlari o'qituvchilarni faqat o'z o'quvchilari, balki o'z ta'lim faoliyatlariga nisbatan ham mas'uliyatli bo'lishga undadi. Klasterli yondashuvning muhim jihatlaridan biri o'qituvchilarning o'zaro hamkorligini rag'batlantirishdir. Biroq, har bir o'qituvchining guruh ishlariga moslashuvi va samarali ishlashni ta'minlash uchun qo'shimcha vaqt va resurslar talab qilinadi. Ba'zi o'qituvchilar yangi yondashuvlarga moslashishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin, shuning uchun ular uchun qo'shimcha treninglar va qo'llanmalar zarur bo'lishi mumkin.

Umuman olganda, klasterli yondashuv orqali mas'uliyatni rivojlantirish, ta'lim tizimining umumiy sifatini oshirishga yordam berdi. O'qituvchilar o'z ishlariga nisbatan yuqori javobgarlikni his qilishdi, bu esa ta'lim sifatini oshirishi va o'quvchilarning bilim olish jarayonini samarali tashkil qilish imkonini yaratdi. Klasterli yondashuvda ta'limda ishtirok etgan barcha mutaxassislarning mas'uliyatni his qilishini ta'minlash, o'zgarishlarni kiritish va yangi metodlarni qo'llash zarurligini ko'rsatdi. Bu, o'z navbatida, ta'lim tizimining takomillashuviga va pedagogik sifatning yaxshilanishiga yordam beradi.

XULOSA

Klasterli yondashuv asosida bo'ladigan boshlang'ich sinf o'qituvchilarida mas'uliyatni rivojlantirish ta'lim jarayonini samarali tashkil etish va o'qituvchilarni kasbiy jihatdan rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu yondashuv, o'qituvchilarni o'zaro hamkorlikda ishlashga rag'batlantirib, ularga o'z pedagogik faoliyatlariga mas'uliyatni his qilish imkonini yaratadi. Klasterli metodlar yordamida o'qituvchilar o'z ishlariga nisbatan yuqori javobgarlikni his qilib, birlariga yordam berishga, ta'lim sifatini yaxshilashga va o'quvchilarga samarali

ta'lim berish uchun yangiliklarni o'zlashtirishga intiladilar. Bu jarayon, o'z navbatida, o'quvchilarning ta'lim olish jarayonida yuqori sifatli natijalarga erishishlariga turtki beradi.

O'qituvchilar klasterli metodlar yordamida o'zlarini bir butun guruh sifatida ko'rishadi, bu esa umumiy maqsadlarga erishish uchun o'zaro fikr almashish, tajriba o'rganish va hamkorlikda ishlash kabi ko'nikmalarni rivojlantiradi. Mas'uliyat hissi va o'z-o'zini tahlil qilish orqali ular o'z pedagogik faoliyatlarini yaxshilashga intilishadi, bu esa o'z navbatida ta'limning sifatini oshiradi. Klasterli yondashuv, o'qituvchilarni faqat o'z ishlariga mas'uliyatli bo'lishga, balki ularning jamiyatdagi roli va o'quvchilarga ta'lim berishda mas'uliyatni his qilishga ham undaydi.

Shu bilan birga, klasterli yondashuvni to'liq amalga oshirish uchun qo'shimcha resurslar, o'qituvchilarni treninglar orqali tayyorlash va yangi pedagogik metodlarni ishlab chiqish zarur bo'ladi. Yangi metodlarni qo'llash va o'qituvchilarga zarur bilim va ko'nikmalarni taqdim etish, klasterli yondashuvning samarali ishlashini ta'minlaydi. Buning natijasida, klasterli yondashuv asosida mas'uliyatni rivojlantirish boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy o'sishi va ta'lim tizimining samaradorligini oshirishda muhim bir qadam bo'lib, uzoq muddatda ta'lim sohasida ijobiy o'zgarishlarga olib keladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. 2017-yil 20-apreldagi PQ-2909- son "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori
2. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni
3. Mirziyoev SH.M. "Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz" mavzusidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutqi. – T.: O'zbekiston, 2016.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-son Farmonlari.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi 4947- son Farmonining 1-ilovasi «2017-2021 yillarda Fzbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi» // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017 y., 6-son, 70-modda

6. Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi. O'quvchilarning savodxonligini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqot dasturi haqida qo'llanma. –T.:2019.7- bet
7. [Gazeta.uz/oz/2020/09/14/education/](https://gazeta.uz/oz/2020/09/14/education/)
8. Xusanova, F. (2024). TALABALARNI TO'GARAKLAR ORQALI IJODIY FAOLLIGINI RIVOJLANTIRISHNING BUGUNGI KUNDAGI XOLATI. *Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan*, 2(7), 90–96. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/journal-science-innovative/article/view/36047>